

PAREMIOLOGIK BIRLIKLARNING TURLARI (MAQOLLAR, SO‘Z BIRIKMALARI, MATALLAR, TEZ AYTISHLAR)

Qo‘chqarova Janar

*Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston milliy universiteti
Xorijiy filologiya fakulteti Xorijiy til va adabiyoti kafedrasida o‘qituvchisi*

Maqol ikki ma'noga ega - to'g'ridan-to'g'ri va majoziy ma'noda. So'z, o'z navbatida, faqat bitta to'g'ridan- to'g'ri ma'noga ega, bu uning o'xshash nutq sharoitida va bir xil funktsiyalarda muvaffaqiyatli ishlatilishiga to'sqinlik qilmaydi. Til tizimidagi bu holat maqollarning filologiya ob'yekti bo'lib qolishiga va keng qo'llanilishiga to'sqinlik qilmaydi. Shunday qilib, maqollar, maqollar, qanotli so'zlarni gradatsiya qilish turli jihatlar nuqtai nazaridan zarur bo'lib tuyuladi. Bir tomondan, bu barqaror kombinatsiyalarning alohida turlari, boshqa tomondan, ilmiy fanlarning birlashmasida joylashgan darajadagi nutq birliklari. Ushbu tizimdagi frazeologizmlar eng barqaror asosiy kategorik belgilar bilan tavsiflanadigan qiymat bo'ladi.

Maqol oddiy gap emas. U ma'lum bir mashhur nuqtai nazarni ifoda etadi. Unda hayotni baholash, odamlar ongidagi kuzatuvlar mavjud. Har bir so'zlar maqolga aylanmadi, balki ko'pgina odamlarning turmush tarzi va fikrlariga mos keladigan yagona so'z - bunday so'z asrlardan asrlarga o'tib, ming yillar davomida mavjud bo'lishi mumkin edi.

"Maqol" tushunchasini turli olimlar har xil yo'llar bilan belgilaydilar.

“Пословицы — это житейская мудрость, духовное богатство и культурное наследие народа, проверенное многовековым опытом. Как утверждал автор обширнейшего свода русских пословиц и поговорок,” известный языковед и писатель В. И. Даль, «пословица... не сочиняется, а рождается сама» (Даль, 2000).

Rus maqollari - "xalq ijodiyoti durdonalari, xalq tajribasi, ularning azaliy donoligi va milliy urf-odatlarini aks ettiradi. Aynan maqollar og'zaki ijodning hayotiyliigi va uzoq umr ko'rishini aniq ko'rsatib beradi, uni na kitob madaniyati, na televidenie va na Internet o'rnini bosmagan "(Mokienko 2010: 7).

Даль, 1984. С. 18;В 16]. С точки зрения содержания «п о с л о в и ц а - к о р о т е н ь к а я п р и т ч а ; с а м а ж е о н а г о в о р и т , ч т о « г о л я я р е ч ь н е п о с л о в и ц а ». с у ж д е н и е , п р и г о в о р , п о у ч е н и е (в ы д е л е н о н а м и . - П . Б .) . в ы с к а з а н н о е о б и н я к о м и п у щ е н н о е в о б о р о т , п о д ч е к а н о м н а р о д н о с т и » [Даль, 1984. С.13].

V.I. Dahl "maqol" atamasini aniq tushunib etish zarurligini bilar edi: "Ammo men maqol, so'z, so'z va h.k.larni nomlaganim sababli, hanuzgacha men o'sha boshi berk

ko'chaga keldim, tushuntirishsiz chiqolmayman. bu ismlar bilan nimani nazarda tutayapman yoki odamlar ularni qanday tushunishadi. "[Dahl,1984. S.13].U maqollardan " ritorikaning barcha bezaklari" misollarini topadi: metafora, allegoriya, giperbola, metonimiya, qarama-qarshi, "buzuqlik", kinoya - P.B.). Qolgan narsalar - Boshqa tomondan, noaniqlik, kamsitilish, shuningdek og'zaki folklor san'atining qo'shiq va ertak janrlariga xos bo'lgan "o'lchangan va katlanadigan ko'rinish" (Dahl, 1984, 18-bet; B 16], degan fikrlari ta'kidangan.

Maqol va matallarning asosiy qismida mehnat va inson munosabatlarining barcha jabhalari badiiy timsolni topdi: sevgi va do'stlik, adovat va nafrat, ilm-fanga, bilimga, tabiatga munosabat; ular insonning axloqiy va axloqiy fazilatlarini har tomonlama tavsiflaydi. Maqollar va maqollarda rus xalqining Vatanga bo'lgan muhabbati va uni bosqinchilardan himoya qilishga tayyorligi aks etgan: Uning erlari bir hovuchda shirin; Shu bilan birga, maqol repertuarida majburiy mehnatga javoban paydo bo'lgan so'zlar mavjud: Bo'yin bo'lar edi, lekin yoqa bor; Bu bo'ri emas - u o'rmonga qochib ketmaydi; Otlar ishdan o'ladi; Solihning mehnatidan tosh xonalar yasay olmaydi.

Ijtimoiy va moddiy tengsizlikni aks ettirgan maqol va matallar paydo bo'ldi (Bittasi bipod bilan, ettitasi qoshiq bilan; Boylar - xohlaganicha, kambag'allar esa - bulg'anganidek; Boylar kambag'allarni tushunmaydi), sudyalalar va mansabdor shaxslarga pora berish (Har bir xizmatchi issiq rulonni yaxshi ko'radi; Yer go'ngni, ot jo'xori va voivodni yaxshi ko'radi(variant: sudya) - olib keling), ruhoniylarning ochko'zligi (O'sha dastani, o'sha pichanni oching - barchasi bitta(hamma narsa kichik); Ruhoniy pul sotib olib, Xudoni aldaydi).

Maqol va matallarda xushomad, sycophancy, fanatizm va ikkiyuzlamachilik qoralanadi. (O'quvchida qarang: "Fanatizm. Mutaassiblik. ") Ular haqiqat, adolat g'alabasiga umid bildiradilar: Hamma narsa o'tadi, bitta haqiqat qoladi; Haqiqat o'zini tozalaydi; Haqiqat o'z ta'sirini oladi.

Hatto moddiy va ijtimoiy tengsizlik sharoitida ham mehnatkashlar yuksak sharaf tuyg'usini tark etishmadi: Maqsad, lekin o'g'ri emas; Bir tiyin ham emas, lekin shuhrat yaxshi; Kambag'al, lekin halol.

“Между тем непосредственное противопоставление фразеологических единиц паремиям малопродуктивно, поскольку пословицы и поговорки по-разному соотносятся с фразеологизмами в силу ряда структурных и семантических особенностей. По-мимо того, в современной лингвистике существует проблема разграничения паремий и собственно афоризмов” [Е.Н. Верещагин, В.Г. Костомаров].

Bu tabiiy ravishda ma'lum bir madaniyatning tashuvchisi bo'lib chiqadigan har qanday ma'lum bir til va uning ma'ruzachilarining jamiyati uchun amal qiladi. "Og'zaki aloqa vositalari va ijtimoiy ongning dialektik birligi yoki aniqroq aytganda ... til va milliy madaniyatning birligi" [Vereshchagin E.M., Kostomarov VG], tafsilotlarini qayta tiklash uchun noyob imkoniyatga olib keladi. Til ma'lumotlari etnosidan tarixiy o'tmish. Semantikaning va shaklning murakkabligi, lingvistik doiraga va nutq hodisalari sohasiga bir vaqtning o'zida tortishish uzoq vaqt davomida tilshunoslarning tadqiqotlari diqqat markazida paremiya qoldirdi. Ko'pincha, maqollar va matallar mini-matnlar, xalq amaliy san'ati asarlari deb nomlangan. Folkloristik an'anada bu paremiyalarni folklorning kichik janrlaridan biri sifatida malakalashga olib keldi.

Paremiyalarga folkloristik, adabiy, to'g'ri lingvistik yondashuvlar bilan bir qatorda, 19-asrda. ikkinchisi paydo bo'ldi - lingvokulturologik. Maqollar va matallar tadqiqotchilar uchun V. Gumboldt bir paytlar xalq ruhi "ruhiy o'ziga xoslik" deb atagan xalq psixologiyasi va falsafasining barqaror iboralari sifatida ulardagi timsol jihatidan qiziqarli bo'lib chiqdi. Maqol va matallar fondini odamlar hayoti to'g'risidagi ma'lumotlarning ombori, nafaqat kundalik hayotni, balki tarix, e'tiqod, urf-odat, marosimlarni aks ettiruvchi ko'zgu turi sifatida o'rganish tendentsiyasi deb ta'kidladi.

Shu bilan birga, paremiyalar "xalq tajribali donoligi to'plami" ni (Dahl 1984) o'z ichiga olganligini yodda tutgan holda, ushbu to'plamni o'z ichiga olgan ma'lumotlar nuqtai nazaridan tahlil qilish yoki hech bo'lmaganda uning asosiy tarkibiy qismlarini aniqlash va ko'rib chiqish mantiqan to'g'ri keladi unda aks etgan asosiylari tushunchalar. Odamlarning manfaatlari va orzu-intilishlarini belgilaydigan qadriyatlar xususiyatlari bilan bog'liq logemalarning amalga oshirilishini batafsil o'rganmasdan turib, o'zi uchun xalq ongining tilda mujassamlanganligi haqida to'liq taassurot yaratish mumkin emas.

Yuqorida aytib o'tilganlarga asoslanib, tadqiqotchilar oldida turgan bir qator muhim masalalarni aniqlash mumkin: paremiya tushunchasini tushunish va ushbu atamaning ma'no jihatidan boshqalar bilan o'zaro bog'liqligini aniqlash (maqol, so'z, aforizm, ibora, frazeologik birlik); paremiyaning semiotik hodisa sifatida til va nutq belgilariga aloqadorligini ochib berish; rus etnik ongining ijtimoiy-madaniy aksiologik makonida eng muhimi, paremiyalar semantikasini tashkil etish asoslarini va til yordamida ifodalangan tushunchalar ro'yxatini aniqlash; paremiyalar tizimini shakllantirish uchun muhim bo'lgan ingliz va rus madaniyati uchun ahamiyatli bo'lgan mohiyat mohiyatining tushunchalari va madaniy tushunchalarni ajratib ko'rsatish; Maqol va matallar xalq madaniyatini o'rganish uchun almashtirib bo'lmaydigan materialdir. V. fon Gumboldt ta'kidlaganidek, har bir tilning o'ziga xosligi xalq hayotida aniq va tabiiy ravishda namoyon bo'ladi (Gumboldt, 1985, 380-bet).

Paremiya (yunon tilidan " *maqol*», « *masal*», « *maqol*") - bu *tarkibning yaxlitligi va didaktik mazmuni bilan ajralib turadigan barqaror frazeologik birlik*. Paremiya kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi **maqollar** va **so'zlar**... Paremiya yaratilmaydi, lekin *ko'paytirildi*, ya'ni bu bir xil *nutq klişesi*. Aslida maqol va matallar *yaqin xususiyatlari bo'yicha iboralarni ushlash*, ammo, ikkinchisidan farqli o'laroq, ular *noma'lum*, ya'ni ular bitta muallifga tegishli emas.

Жуков утверждает, что «от фразеологизмов пословицы и поговорки отличаются в структурно-грамматическом отношении», поскольку они являются законченными предложениями [Жуков, 2000:9] (что абсолютно справедливо лишь по отношению к пословице, поскольку поговорка не всегда облекается в форму предложения [Тарланов, 1999:36]. В.П. Жуков также указывает на «смысловую и интонационную завершенность, синтаксическую членимость» и другие конструктивные признаки предложения, отличающие пословицу от фразеологизма. Не менее важно и то, что в основе пословицы лежат не понятия, как у фразеологизмов, а суждения [Жуков, 2000:9].

Paremiologiya - bu "frazeologiya yo'nalishi, tilshunoslikning paremiyalar (maqollar, maqol iboralari, antifiziologiyalar, so'zlar, velerizmlar, shiorlar, shiorlar, aforizmlar, maksimumlar, jumboqlar, alomatlar va boshqa barqaror iboralarni o'rganish va ularni tasniflashga urinishlarga yo'naltirilgan bo'limi). funktsiyasi - bu an'analarni yorqin og'zaki shakllantirish va jamiyatning doimiy hayotiy tajribasi) "Dunyo xalqlarining bosh vazirlari odatdagi vaziyatlarni etkazadilar, o'xshash mantiqiy mazmunga, ma'noga ega, faqat tasvirlar (tafsilotlar, voqeliklar) bilan ajralib turadilar. mantiqiy tarkib uzatiladigan yordam [Jukov 2000: 9-10].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Жуков В. П. Словарь русских пословиц и поговорок. М.: Русский язык, 2000. — 544 с. 7-е изд., стереотип.
2. Телия В.Н. Русская фразеология. –М.:1982.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология. -М.:Академия, 2001.
4. В. А. Маслова. Введение в лингвокультурологию (учебное пособие). -Москва, 1997
5. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М: Прогресс, 1985. – 450 с.